

Model pro experimentování s opatřeními v oblasti aktivní mobility

SUMPs for BSR – Posílení efektivního plánování udržitelné městské mobility na podporu aktivní mobility ve městech v oblasti Baltského moře

Komise pro udržitelná města Unie baltských měst, 2024

Impresum

Tato publikace byla vypracována v rámci evropského projektu **SUMPs for BSR – Posílení efektivního plánování udržitelné městské mobility na podporu aktivní mobility** ve městech v oblasti Baltského moře, spolufinancovaného programem Interreg Baltic Sea Region.

Projekt SUMPs for BSR, spolufinancovaný programem Interreg BSR, podporuje přechod k plánování udržitelné městské mobility. Konsorcium SUMPs for BSR se skládá z následujících partnerů: Komise pro udržitelné města Unie pobaltských měst c/o město Turku (FI), Univerzita v Gdaňsku (PL), Institut pobaltských studií (EE), obec Cēsis (LT), město Gdynia (PL), Univerzita a hanzovní město Greifswald (DE), obec Gävle (SE), obec Panevėžys (LT), Městská správa Tartu (EE).

Za obsah této publikace odpovídají výhradně její autoři. Neodráží nutně názor Evropské unie.

Smlouva:	SUMPs for BSR – Posílení efektivního plánování udržitelné městské mobility na podporu aktivní mobility ve městech BSR č. C055
Název:	Model pro experimentování s opatřeními v oblasti aktivní mobility/ Verze 1.0
Verze:	4/2024
Autoři:	Maija Rusanen & Ira Sibelius, Komise pro udržitelné města Unie baltských měst c/o Město Turku, Finsko
Layout:	Ira Sibelius, Město Turku
Obrázek na obálce:	© Adobestock / Sebastian

Tato publikace podléhá autorským právům konsorcia SUMPs for BSR a jeho autorů a přispěvatelů.

Poznámka k projektu

Projekt SUMPs for BSR podporuje města, která mění své plánovací postupy směrem k plánování udržitelné městské mobility zaměřené na lidi, s důrazem na aktivní způsoby mobility v boji proti klimatické krizi. Cílem projektu je zvýšit využívání plánů udržitelné městské mobility (SUMP) jako strategického nástroje pro plánování udržitelné mobility prostřednictvím vývoje nástrojů a nabídky rozsáhlého budování kapacit pro místní orgány, zejména v malých a středních městech v regionu Baltského moře. Bude vyvinut společný rámec pro monitorování a hodnocení udržitelného plánování městské mobility s cílem zavést spolehlivé místní procesy vhodné pro menší města. Spolu s jednotným modelem pro testování a experimentování s inovativními řešeními mobility pomůže tento rámec vyhodnotit výkonnost místního systému mobility a poskytnout důležité informace pro plánování a rozhodování.

Obsah

1. Úvod	4
1.1. Malá opatření s velkým přínosem	4
1.2. Plánování úspěšných experimentů s opatřeními v oblasti aktivní mobility.....	4
2. Fáze plánování (před implementací)	5
2.1. Posouzení potřeb a strategický význam	5
2.2. Brainstorming a popis pilotního projektu	6
2.3. Plán	6
Zdroje	6
Časový harmonogram.....	6
Umístění	7
Povolení.....	7
Zapojení zainteresovaných stran do plánování a hodnocení.....	7
Plánování monitorování a evaluace	7
Plánování komunikace	7
Analýza rizik.....	7
3. V průběhu implementace	8
3.1. Rozdělení odpovědností	8
4. Po implementaci	8
4.1. Hodnocení.....	8
4.2. Rozhodnutí o pokračování – rozšíření.....	11
4.3. Komunikace o výsledcích	11
Zdroje	12

1. Úvod

1.1. Malá opatření s velkým přínosem

Realizace rozsáhlých infrastrukturních opatření je pomalá a velmi nákladná. Zlepšit kvalitu veřejných prostor a podmínky pro cyklistickou a pěší dopravu však lze na místní úrovni a relativně rychle i s malými investicemi (Helsinki Region Transport 2020). Opatření malého rozsahu lze také využít k otestování životaschopnosti trvalých řešení ještě předtím, než dojde k nákladným a rozsáhlým změnám infrastruktury. Tato malá opatření nebo pilotní projekty mohou vést k nečekaným řešením, která lze rozšířit a replikovat v různých částech města. Nízkonákladová opatření mohou být obzvláště důležitá a účinná pro malá a střední města s omezenými zdroji.

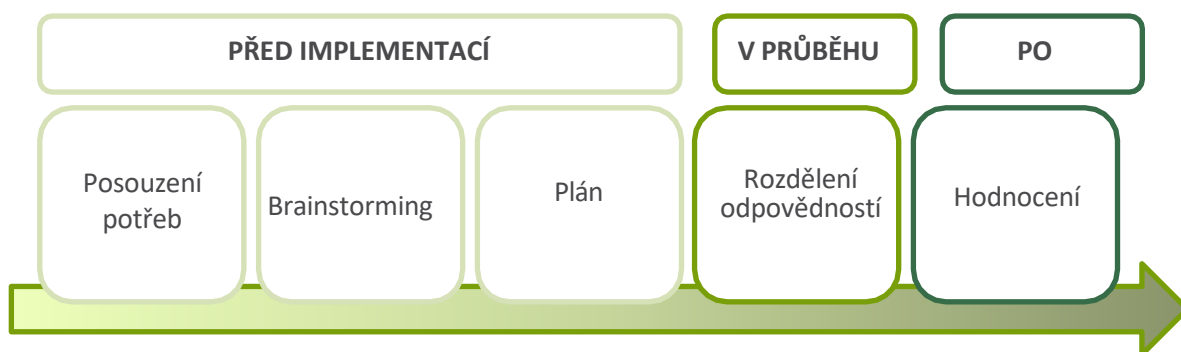
Realizace opatření zaměřených na zlepšení veřejného prostoru je často obtížná, protože může docházet k odporu proti takovým opatřením, která omezují vjezd pro osobní automobily. Pilotní projekty mohou pomoci najít nové způsoby, jak podpořit využívání udržitelných způsobů dopravy, jako je chůze a jízda na kole, a bojovat proti dominanci automobilů. Příklady opatření v malém měřítku, která zlepšují veřejný prostor a tím i podmínky pro chůzi a jízdu na kole, jsou zklidnění dopravy pomocí retardérů, zúžení ulice, zatraktivnění uličního prostoru nebo zvýšení kvality městského prostoru pro různé aktivity, zavedení letních ulic se zákazem průjezdu nebo dočasných cyklistických pruhů.

Propagace aktivních způsobů dopravy má pozitivní dopad na zdraví občanů a podporuje rozvoj inkluzivnějšího systému mobility. I malé zlepšení prostupnosti veřejných prostor zvyšuje aktivitu lidí a chůze zvyšuje přínosy pro zdraví a snižuje úmrtnost (Helsinki Region Transport 2017).

Malá opatření mohou také zvýšit viditelnost procesu plánování udržitelné městské mobility (PUMM), protože tak lze otestovat opatření, která by mohla vyvolat odpor veřejnosti, a také klást důraz na pozitivní výsledky v oblasti životního prostředí, aby bylo možné lépe získat podporu veřejnosti a politiků. Pilotní projekty pomáhají zvýšit agilitu veřejného sektoru a lépe a rychleji reagovat na nové výzvy v oblasti dopravy. Jsou také skvělým způsobem, jak zapojit veřejnost a místní zainteresované strany do plánování větších investic.

1.2. Plánování úspěšných experimentů s opatřeními v oblasti aktivní mobility

Existuje nevyužitý potenciál pro integraci pilotních projektů a dočasných experimentů do plánovacích postupů měst. Model pro experimentování s opatřeními v oblasti aktivní mobility je zaměřen na místní veřejné orgány a města, která chtějí podporovat aktivní mobilitu a testovat své nápady v malém měřítku. Model provede různými fázemi procesu plánování pilotního projektu s klíčovými otázkami k zamyšlení, přičemž se zaměří na charakteristiky opatření v oblasti aktivní mobility. Model popsany na obrázku 1 je rozdělen do tří fází: před implementací, během a po implementaci. Inspiroval se existujícími materiály a průvodci pro pilotní projekty nebo experimenty s opatřeními v oblasti aktivní mobility v malém měřítku od Forum Virium (2020), Helsinki Region Transport (2020), Motiva (2020) a města Turku (2020).

Obrázek 1. Upraveno na základě procesních kroků od experimentů po model škálování (představený v Kokeilusta skaalaan pelikirja) vyvinutý společností Motiva (2020).

Model pro experimentování s opatřeními v oblasti aktivní mobility byl vyvinut v rámci projektu SUMP for BSR, spolufinancovaného programem Interreg BSR. Cílem projektu je zvýšit využívání plánů udržitelné městské mobility (PUMM) jako strategického nástroje pro plánování udržitelné mobility prostřednictvím vývoje nástrojů a nabídky rozsáhlého budování kapacit pro místní orgány, zejména v malých a středních městech v regionu Baltského moře. Tato první verze modelu bude testována partnerskými městy projektu v jejich pilotních plánovacích procesech a dalšími městy v regionu Baltského moře prostřednictvím společných tvůrčích aktivit. Na základě zpětné vazby bude dále rozvíjen a ověřován, aby pomohl městům v oblasti Baltského moře plánovat úspěšné experimenty s aktivními opatřeními v oblasti mobility.

2. Fáze plánování (před implementací)

Pro úspěšné pilotní projekty je zásadní důkladné plánování. Tyto klíčové otázky pomohou plánovačům orientovat se v pilotních projektech a předem se připravit na nejběžnější úskalí.

2.1. Posouzení potřeb a strategický význam

Toto je první krok, který je třeba řešit při zahájení plánování pilotního projektu. Popište výzvu a způsob, jakým je pilotní projekt propojen se strategiemi města, stávajícím plánem udržitelné městské mobility, dopravním plánem nebo podobným plánem a plánováním širších opatření.

- Jakou výzvu chcete řešit?
- Je pilotní projekt propojen se strategickými cíli města?
- Je v souladu s plánovanými aktivitami v PUMM nebo plánu mobility města?
- Souvisí s plánováním širších opatření?
- Kdo může z pilotního projektu těžit?

2.2. Brainstorming a popis pilotního projektu

V reakci na výzvu popište svá řešení, cíle a opatření. Ve fázi plánování jsou uvedeny očekávané výsledky, ale mějte na paměti, že při realizaci může dojít k neočekávaným okolnostem, které mohou změnit vnímání.

- Jaké je řešení vašeho problému?
- Co všechno bude třeba udělat?
- Jaký je hlavní cíl pilotního projektu?
- Jaké výsledky se očekávají a jaké jsou přínosy pro hlavní cílové skupiny?

2.3. Plán

Jakmile jsou řešení, cíle a opatření zřejmé, je třeba plán konkretizovat. Je třeba vypracovat akční plán s realistickým harmonogramem a finančními a lidskými zdroji. V závislosti na lokalitě může být plánování pilotního projektu úzce spojeno s analýzou rizik a potřebnými povoleními. Popis lokality pilotního projektu pomůže jak ve fázi plánování, tak při rozhodování o budoucích opatřeních a možnostech replikace pilotního projektu jinde.

V této fázi je důležité pochopit, jaké údaje lze během pilotního projektu shromažďovat a jakým způsobem. Rozhodnutí o shromažďování údajů a výběru ukazatelů jdou ruku v ruce. Je rozumné správně naplánovat monitorování a hodnocení pilotního projektu, protože to je nezbytné pro shrnutí výsledků a zjištění z pilotního projektu předtím, než bude rozhodnuto o jeho pokračování.

Zapojení zainteresovaných stran a klíčových cílových skupin do fáze plánování může mít významný vliv na úspěch pilotního projektu. Nejenže by to získalo podporu a odhodlání rozhodovacích orgánů, ale také by to pomohlo minimalizovat odpor. Zapojení zainteresovaných stran úzce souvisí s plánováním komunikační strategie pilotního projektu, protože obojí vyžaduje identifikaci klíčových cílových skupin a metod, jak je oslovit. Kromě toho je zásadní naplánovat, jak a kdo bude v případě potřeby reagovat na zpětnou vazbu a dotazy médií.

Doporučuje se provést analýzu rizik a identifikovat různé typy potenciálních rizik souvisejících s realizací pilotního projektu. Komplexní plánování a analýza rizik umožňují vypracovat opatření ke zmírnění rizik a rychle reagovat na změny, což připravuje půdu pro úspěšné pilotní projekty a rozhodnutí o pokračování po skončení pilotní fáze.

Zdroje

- Připravte plán zdrojů pro váš pilotní projekt, a to jak z hlediska finančních, tak lidských zdrojů.
- Kdo je zodpovědný za realizaci?
- Jaký máte rozpočet?

Časový harmonogram

- Jaký je časový harmonogram pilotního projektu? Jak dlouho bude pilotní projekt trvat?
- Bude dostatek času na vyhodnocení dopadů?

- V jakém ročním období plánujete projekt realizovat? V zimě, v létě? Budou mít prázdniny vliv na výsledky?

Umístění

- Kde se pilotní projekt bude realizovat?
- Existují nějaká rizika spojená s tímto konkrétním místem?
- Jaký dopad bude mít pilotní projekt na dopravní situaci?
- Existují ve městě podobná místa, kde by bylo možné pilotní projekt zopakovat, pokud se ukáže jako úspěšný?

Povolení

- Budete potřebovat nějaká povolení pro realizaci pilotního projektu?
- S kým byste to měli projednat? Mohli by se tito lidé podílet na plánování od samého začátku?

Zapojení zainteresovaných stran do plánování a hodnocení

- Které cílové skupiny jsou relevantní a měly by být zapojeny do plánování?
- Jak hodláte zapojit zainteresované strany do plánování pilotního projektu?
- Jak s nimi chcete komunikovat? (Průzkumy, workshopy, informační akce)

Plánování monitorování a evaluace

- Jak budete monitorovat implementaci?
- Jaký druh dat bude třeba shromažďovat?
- Jaké indikátory budou vybrány pro monitorování?
- Kdo je zodpovědný za sběr a analýzu dat?

Plánování komunikace

- Jaké jsou vaše cílové skupiny a na koho má pilotní projekt dopad?
- Jak plánujete o pilotním projektu komunikovat?
- Jaké komunikační kanály by mohly být použity? (např. tiskové zprávy, informační cedule na místě, informace na webových stránkách)
- Jak budete během implementace sbírat zpětnou vazbu?

Analýza rizik

- Jaká jsou potenciální rizika související s realizací?
- Jaké typy rizik lze rozpoznat? Souvisí s technickými problémy? Souvisí se zpětnou vazbou veřejnosti a tedy s nedostatkem politické podpory? Souvisí s plynulostí dopravy?
- Jak můžete rizika zmírnit: komunikace, příprava často kladených otázek, komplexní komunikace o pilotním projektu v raných fázích?

3. V průběhu implementace

3.1. Rozdělení odpovědností

V průběhu implementační fáze je klíčové dodržovat plán a mít jasné rozdělení odpovědností:

- Kdo je odpovědný za technickou implementaci?
- Kdo je odpovědný za komunikaci a reagování na zpětnou vazbu?
- Kdo monitoruje implementaci a jakým způsobem?

4. Po implementaci

4.1. Hodnocení

Hodnocení pilotních projektů malého rozsahu je zásadní pro pochopení jejich dopadů a pro analýzu jejich potenciálního replikování jinde a je založeno na analýze vybraných indikátorů a zpětné vazby. Hodnocení dopadů by mělo být co nejkompexnější, ale zároveň snadno proveditelné.

Helsinská regionální doprava připravila tabulku pro hodnocení dopadů pilotních aktivit, které se zaměřují zejména na podporu aktivní mobility (Tabulka 1). Hodnocení dopadů je rozděleno do tří částí:

1. Mobilita a chování
2. Spokojenost a zkušenosti uživatelů
3. Úspěšnost implementačního procesu, interakce a komunikace

Při sčítání dopravy je důležité vzít v úvahu, že kromě zavedených pilotních opatření mohou mít na objem dopravy vliv i další faktory, jako je počasí, události a prázdninová sezóna. Při hodnocení dopadů je také třeba si uvědomit, že spokojenost lidí může být snadno dosažitelná, ale změna jejich mobility a podpora využívání udržitelných způsobů dopravy může vyžadovat větší úsilí než malý pilotní projekt. Tabulka 2 navrhuje další dopady, které je třeba analyzovat, pokud to zdroje dovolí.

Partneři projektu SUMP for BSR budou používat tabulku 1, která vychází z tabulky Helsinki Region Transport, jako základ pro hodnocení svých místních pilotních aktivit a bude aktualizována na základě testování a zpětné vazby od partnerů projektu.

Tabulka 1. Shrnutí nejdůležitějších dopadů a doporučených metod jejich hodnocení. Význam čísel ve sloupci aplikovatelnosti: 1. zvýšená bezpečnost přechodů pro chodce, 2. zklidnění dopravy, 3. lepší podmínky pro chůzi, 4. zkvalitnění podchodů a podzemních tunelů, 5. zvyšování kvality zastávek (autobusů, tramvají atd.), 6. cyklostezky, 7. parkoviště typu „park-and-ride“ (na základě tabulky vypracované Helsinskou regionální dopravou 2020).

VYZKUMNÉ TÉMA		SPECIFIKACE	METODA	POUŽITELNOST	
Dopady na mobilitu	1.	Objem dopravy před a po pilotním projektu	Chodci	Ruční/automatické počítání	1, 2, 3, 4, 5
		Obyvatelé	Pozorování		(2,) 3
		Cyklisté	Ruční/automatické počítání		1,2, (3), 4,6,7
		Automobilová doprava	Ruční/automatické počítání		2, (3), (6)
2.	Rychlost před a po pilotním projektu	Automobilová doprava	Rychlostní radar	1, 2, (3), (6)	
Dopady na uživatelské zkušenosti	3.	Zkušenosti uživatelů před a po pilotním projektu	Spokojenost ze změny	Průzkum/rozhovor na místě, online průzkum, průzkum domácností poštou	all
		Změny v pocitu bezpečnosti	Průzkum/rozhovor na místě, online průzkum, průzkum domácností poštou		
	4.	Změny v chování v oblasti mobility, názor uživatelů	Frekvence mobility	Průzkum na místě/online	all
			Výběr tras	Mapový průzkum (např. Maptionnaire)	
Proces	5.	Náklady	Plánování Investice Údržba (odhad)	Online průzkum zaslaný osobě odpovědné za implementaci (slouží také jako kontrolní seznam). Měsíční kontroly a závěrečné zprávy.	all
	6.	Interakce	Spolupráce s různými zainteresovanými stranami	Odhad, pokud neexistují skutečné náklady	Mapování sítě zainteresovaných stran (viz obrázky) Kdo se zúčastnil, jak to proběhlo? Kdo, kde, kdy, obdržel zpětnou vazbu Co bylo vynecháno a proč? Neočekávané faktory
			Zapojení občanů		
			Komunikace		
	7.	Časový harmonogram a zdroje	Odhadované a realizované časové zdroje Lidské zdroje		
8.	Oprávnění	Požadovaná oprávnění		Kontrolní seznam oprávnění	
9.	Jak to šlo?	Spokojenost realizátorů		Vlastní hodnocení úspěchů a neúspěchů	

Tabulka 2. Návrh dalších dopadů, které by měly být zahrnuty do hodnocení, pokud to zdroje dovolí, a doporučené metody jejich hodnocení. Význam čísel ve sloupci aplikovatelnosti: 1. zlepšení bezpečnosti přechodů pro chodce, 2. zklidnění dopravy, 3. lepší podmínky pro chůzi, 4. zkvalitnění podchodů a podzemních tunelů, 5. zvyšování kvality zastávek (autobusů, tramvají atd.), 6. cyklostezky, 7. parkoviště typu „park-and-ride“ (na základě tabulky vypracované organizací Helsinki Region Transport 2020).

VYZKUMNÉ TÉMA		SPECIFIKACE	METODA	POUŽITELNOST
Dopady na mobilitu	1. Objem dopravy před a po pilotním projektu	Změny ve skupinách lidí	Pozorování/strojové počítání	3, 4, 6
		Změny v časovém rozložení	Automatické počítání	3, 4
		Srovnání	Pozorování/strojové počítání	3, 4, 6
	2. Rychlost před a po pilotním projektu	Automobilová doprava	Rychlostní radar	2, (6)
		Cyklisté, chodci	Aplikace pro sledování rychlosti po celé trase	2, 6
	3. Bezpečnost	Situace, kdy chybělo málo	Pozorování využití prostoru	1, 2, (6)
	4. Využití prostoru	Pozorování využití prostoru	Pozorování/natáčení videa (dron)	3
5. Funkčnost v zimních podmínkách	Pozorování využití prostoru	Pozorování/natáčení videa	1, 2, 3, 6, 7	
6. Výběr trasy	Cyklisté, chodci	Aplikace pro sledování tras	2, 3, 4, 5, 6, 7	
7. Změny ve vandalismu		Pozorování, údržba statistiky	3, 4, 6	
Dopady na uživatelské zkušenosti	8. Zkušenosti uživatelů	Stejně jako v prioritě 1.	Menší vzorek, ale zastoupení všech skupin uživatelů a náhodný výběr → reprezentativnější výsledek	all
		Empirické/experimentální znalosti	Rozhovory prostřednictvím sdružení obyvatel, škol atd.	all
		Změna ochoty účastnit se rozvoje sousedství.	Průzkum	2, 3, 4, 5
		Funkčnost v zimních podmínkách	Průzkum	2, 3, 6, 7

4.2. Rozhodnutí o pokračování – rozšíření

O budoucích opatřeních se rozhoduje na základě hodnocení dopadů. To může vést k plánování trvalejšího řešení, opakování pilotního projektu v jiné sezóně nebo na jiném místě, pokračování pilotního projektu v jiném směru nebo jednoduše k ukončení pilotního projektu. I když hodnocení ukáže omezený dopad nebo povede k ukončení, poznatky z pilotního projektu nabízejí cenné informace, které mohou mít významný vliv na určení směru budoucích opatření.

Je třeba si uvědomit, že replikace pilotních akcí s sebou nese náklady. Aby bylo možné podporovat efektivní využívání zdrojů a uznat, že změna chování v oblasti mobility vyžaduje čas, plán dalšího postupu by měl být spojen s dlouhodobými cíli. Zkušenosti získané z pilotního projektu by měly být přizpůsobeny tak, aby vyhovovaly trvalým řešením. To znamená zohlednit trvanlivost městského mobiliáře a staveb, vhodnost pro městský prostor a případně provozní vhodnost (např. sezónní údržba).

Klíčové otázky, které je třeba zvážit při rozšiřování:

- Jak lze vyhodnotit konečné dopady?
- Podařilo se dosáhnout cílů?
- Co se stane s experimentem?
- Bude replikován jinde/stane se trvalým?
- Co lze z pilotního projektu vyvodit?

4.3. Komunikace o výsledcích

Vyhodnocení dopadů pilotního projektu je stejně důležité jako komunikace o poučeních a výsledcích pilotního projektu. Komunikace o skutečných dopadech zavedených opatření je klíčová pro zajištění veřejné a politické podpory pro jejich pokračování, zejména u opatření, u nichž před jejich zavedením panovaly obavy z negativních dopadů. Je také dobré zdůraznit důvody, proč určitá opatření nedosáhla požadovaných cílů. Měla by existovat jasná komunikace o tom, proč se v pilotním projektu pokračuje nebo proč byl ukončen, aby se zvýšila transparentnost a otevřenost plánovacích procesů. Klíčové cílové skupiny, které je třeba oslovit, jsou:

- plánovači a další odborníci, kteří mohou těžit z výsledků a využít získané znalosti při plánování podobných opatření
- rozhodující činitelé a představitelé samosprávy, kteří mohou ovlivnit další šíření daného opatření nebo jeho trvalé zavedení zajištěním zdrojů a politické podpory
- občané a zainteresované strany, na které mělo opatření vliv nebo které měly před jeho zavedením obavy.

Zdroje

- Forum Virium Helsinki (2020). Pocket Book for Agile Piloting. Facilitating co-creative experimentation.
<<https://drive.google.com/file/d/1L7c-FEUOfvWQE3am35SYk-4bvJPz7RH/view>>, 6.3.2024.
- Helsinki Region Transport (2020). Kokeilukulttuurin hyödyntäminen jalankulun ja pyöräliikenteen ympäristön nopeassa parantamisessa –esiselvitys toimintamallista.
<https://www.hsl.fi/sites/default/files/uploads/nopeat_kokeilut_raportti.pdf>, 6.3.2024.
- Helsinki Region Transport (2017). Liikennejärjestelmän terveysvaikutukset – mistä on kyse? raportti HSL:n verkkosivulla osoitteessa
<https://www.hsl.fi/sites/default/files/uploads/liikennejarjestelman_terveysvaikutusken_esiselvitys_tyoversio_2.1.2017.pdf>, 6.3.2024.
- Motiva (2020). Kokeilusta Skaalaan –pelikirja.
- City of Turku (2020) Turun kävelyn ja jalankulun kehittämisohjelma 2029 – väliaikaisten kokeilujen toimintamalli.
<https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/liite_2_valiaikaisten_kokeilujen_toimintamalli.pdf>, 6.3.2024.